

ФОТОГРАФИЈЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА У ВРАЊУ КАО СВЕДОЦИ ИСТОРИЈСКИХ ДОГАЂАЈА

Апстракт: Фотографија као архивски документ може да буде помоћни историјски извор у сагледавању догађаја из прошлости, а понекад главни и основни извор података. Историјски архив у Врању поседује збирке и фондове који садрже фотографије настале у периоду од 1879. до првих година 21. века. У раду су представљене оне фотографије које визуелним садржајем сведоче, употпуњују и дочаравају слику о појединим историјским догађајима. Те фотографије припадају Збирци фотографија, Збирци докумената Добривоја Јовановића и фондовима – Скупштини општини Трговиште, Акционарском друштву „Слободна реч“, Подружници Удружења носилаца албанске споменице 1915-1916. и Сурдуличком културном центру.

189

Кључне речи: *Фотографија, архивска грађа, збирка, фондови, албум, Тито, конгрес*

Фотографија као архивски документ пружа драгоцене податке о људима, местима, објектима и догађајима. У расветљавању неког догађаја она може бити помоћни историјски извор, а понекад основни и главни извор података. У појединим случајевима, сагледавајући фотографске снимке и уз помоћ докумената, може се реконструисати ток комплетног историјског догађаја.

Фотографија у тренутку настанка има естетску и сентименталну вредност, може бити уметничка, црно-бела или у боји, али временом свака од њих добија историјску вредност и постаје аутентични документ.

Временом се у архивистици све више пажње поклања фотографији као историјском извору, која заузима озбиљно и значајно место у проучавању и расветљавању догађаја из прошлости. Осим тога, у стручним и научним радовима она може да буде пратећи елемент уз текст као илустрација.

Историјски архив „31. јануар“ у Врању поседује богату Збирку фотографија која садржи више од 2000 фотографија о људима, местима, објектима и догађајима са простора југа Србије, а и шире, и обухвата период од 1879. године до краја 20. века. Фотографије су сређене по Упутству о чувању и обради збирке фотографија које је донето 29. јануара 1971. године од стране Архивског већа при Архиву

¹ архивист, draganastanisavljevic969@gmail.com

² архивски саветник, brankaarhiv@gmail.com

Србије.³ Приликом сређивања разврстане су у четири групе: личности, догађаји, објекти и места. Један део фотографија је смештен у кутијама, а део њих се налази у албумима. Према Структурној шеми ознака за збирке је В, а Збирка фотографија у Водичу Историјског архива „31. јануар“ Врање представљена је под редним бројем 2, па је на основу тога сигнатура ове збирке ИАВр-В2. Збирка фотографија је отвореног типа и стално се допуњује. Често је предмет интересовања корисника и истраживача архивске грађе, али и ликовних уметника који су заинтересовани за изглед старог Врања, односно старе архитектуре и објеката којих више нема.

Ова збирка садржи фотографије о изгледу и објектима Врања, Врањске Бање, Власине, Грделичке клисуре и Бесне Кобиле. Предео Пчиње и комплекс манастира Светог Прохора Пчињског забележен је фотографским апаратом 80-их година 20. века и представља део збирке. Осим тога, њен саставни део су фотографије „Американског васпитног дома за српску ратну сирочад“ који је радио у Врању између два светска рата. У овом дому била су смештена многа деца која су остала без родитеља током Првог светског рата и окупације и то не само из Врања и околине, него и из других крајева земље. Збирку чини и неколико фотографија са подручја Сурдулице и Владичиног Хана.

Осим у Збирци фотографија, врањски Архив поседује фотографски материјал који се налази у Збирци докумената Добривоја Јовановића.⁴ Збирка садржи архивску грађу за период од 1941. до 1947. године. Поред копије докумената из других установа заштите архивске грађе, садржи и фотографије о догађајима из Другог светског рата и припадницима партизанског покрета. Збирка је несређена, урађен је попис архивске грађе, док су фотографије груписане по тематици и догађајима и налазе се у свежњевима и кутијама.

Овај рад је посвећен фотографији као сведоку историјских збивања. Најстарије фотографије које чува врањски Архив, у оквиру Збирке фотографија, датирају из 19. века, а настале су годину дана након ослобођења Врања од Османског царства.⁵ Те фотографске снимке урадио је Главни ђенералштаб српске војске 1879. године и у виду албума под називом „Фотографски снимци из околине Лесковца и Врање“ поклонио књазу српском Милану Обреновићу IV. Захваљујући Главном ђенералштабу настали су први фотографски снимци о изгледу ове вароши: Марково кале (средњовековно утврђење изнад града), Саборна црква Свете Тројице, Сулејман-бегов сарај, који је одмах након ослобођења постао војна, а затим и цивилна болница, Бели мост са Крстатом џамијом, као и друге фотографије о изгледу Врања и околине.

Фотографије настале у првој половини 20. века углавном сведоче о изгледу

³ *Архивски преглед бр. 1-2*, Београд, 1971.

⁴ Добривоје Јовановић (Себеврање код Врања, 1925 – Врање, 2006), био је учесник НОБ-а и носилац Партизанске споменице 1941. Прикупљао је архивску грађу о НОП врањског краја. Прикупљену архивску грађу предала је као поклон Архиву у Врању 2007. године његова ћерка Душанка Дробњак, на основу које је формирана Збирка докумената Добривоја Јовановића.

⁵ Врање је ослобођено од Османског царства 19. по старом, односно 31. јануара по новом календару 1878. године.

града, објеката и улица, али веома мало је фотографски забележених догађаја из овог периода. И поред тога, у овој збирци налазе се фотографије занимљиве садржине о збивањима у овом граду.

Амбијент у Врању уочи посете њихових величанстава краља Александра и краљице Драге Обреновић који су посетили ову варош 1902. године⁶ забележен је на фотографији на којој се виде свечани славолук и грађани који са нестрпљењем очекују долазак краљевског брачног пара.

Из периода Првог светског рата постоји фотографија снимљена 1915. године на којој краљ Петар I Карађорђевић полази на пут за одступање преко Албаније.⁷

Занимљиво сведочанство о хуманости српских војника, који деле хлеб деци у ослобођеном Битољу, забележено је оком фотографа у јесен 1916. године.

Годину дана након ослобођења Врања у Првом светском рату, 4. октобра 1919. године, у центру града, испред зграде Начелства округа врањског, одржана је прослава поводом овог датума.

Фотографија о посети краља Александра Карађорђевића и краљице Марије овим крајевима настала је 1924. године, приликом освећења Спомен-костурнице у Сурдулици, која је подигнута као симбол страдања цивилног становништва током Првог светског рата.

Догађаји из свакодневног живота за време верских празника привукли су пажњу фотографа, тако да су између два светска рата настали снимци који носе називе „Ношење бадњака“ и „Врбица“.

Гимназија „Бора Станковић“ у Врању заузима посебно место у образовању младих. Отворена је 1881, а зграда у којој се и данас налази саграђена је 1933. године. Темељи зграде освећени су на Видовдан, 28. јуна 1931. године, о чему постоји фотографски снимак.

О дану ослобођења Врања у Другом светском рату, које је било под управом бугарске окупационе власти, постоји неколико фото-

⁶ Краљ Александар Обреновић (1876-1903), краљ Србије (1889-1903).

⁷ Краљ Петар I Карађорђевић (1844-1921), краљ Србије (1903-1918), краљ Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1918-1921).

графија, од којих се истичу оне о уласку партизана у ослобођени град 7. септембра 1944. године. На једној од њих је колона партизана са заставом, а на другој командант 22. дивизије Живојин Николић Брка (у средини).⁸

Осим наведених фотографија у овом раду презентоване су и оне које су настале у другој половини 20. века и представљају драгоцене историјске изворе које визуелним садржајем допуњују историјске чињенице о догађајима и обogaђују њихов доживљај. У питању су фотографије које се налазе у албумима под редним бројевима 7., 8., 9. и 10.

Албуми под редним бројевима 7. и 8. садрже 71 фотографију о посети председника Социјалистичке Федеративне Републике Југославије Јосипа Броза Тита и његове супруге Јованке Броз Врање.⁹ Поред фотографија садрже и пратеће текстове који употпуњују слику о овом догађају. Тито је Врање посетио 20. октобра 1968. године. Захваљујући фотографском материјалу могуће је реконструисати комплетан ток боравка председника државе у овом граду. Од његовог доласка „плавим возом“ на железничкој станици, преко посете Памучном комбинату Врање, до сусрета са званичницима локалне власти и свечане вечере која је приређена у част доласка Тита и његове супруге Јованке Броз.

За грађане Врања 20. октобар 1968. године постао је тада историјски датум. Поподне и увече тог дана они су били домаћини најуваженијем госту, председнику државе.

Председник Тито са супругом Јованком и сарадницима стигао је у Врање „плавим возом“ тачно у 16 часова и 30 минута. Око 4000 окупљених грађана испред железничке станице бурно су поздравили долазак председника државе уз скандирање „Тито – Партија!“ Са председником су допутовали и његови сарадници: председник Савезне скупштине Милентије Поповић, секретар Извршног комитета ЦК СКЈ Мијалко Тодоровић, председник ЦК СКС Петар Стамболић, члан Савета федерације Јован Веселинов, потпредседник Савезног извршног већа Руди Колак, генерални секретар председника Републике Владимир Поповић, председник Извршног већа Србије Ђурица Јојкић, државни секретар за народну одбрану генерал-пуковник Никола Љубичић и председник Републичке конференције ССРНС Драги Стаменковић.¹⁰

Председника Тита и Јованку Броз на перону железничке станице дочекао је речима добродошлице Драгољуб Митић, секретар Општинског комитета Савеза ко-

⁸ Историјски архив „31. јануар“ Врање (ИАВр), Збирка докумената Добривоја Јовановића. Живојин Николић Брка (1911-1990), учесник НОБ-а, командант 22. дивизије. У послератном периоду стекао је чин генерал-мајора.

⁹ Јосип Броз Тито (1892-1980), врховни командант Народноослободилачке војске Југославије за време Другог светског рата, председник председништва Савеза комуниста Југославије, председник Владе у периоду од 1943. до 1953. и председник државе од 1953. до 1980. године. Скупштина СФРЈ је 16. маја 1974. године изабрала Тита за доживотног председника. Међународну улогу и славу стекао је као један од оснивача Покрета несврстаних. Јованка Броз (1924-2013), супруга Јосипа Броза Тита од 1952. године. Учесник је НОБ-а и имала је чин потпуковника.

¹⁰ ИАВр, АД „Слободна реч“, лист *Слободна реч*, бр. 772, 23. октобар 1968.

муниста у Врању. Делегацију града Врања за дочек председника Тита поред Драгољуба Митића чинили су председник Општинске конференције ССРН Зоран Станковић, посланик Републичког већа Стојадин Стошић, пуковник ЈНА Милан Вукадиновић, председница Конференције за друштвену активност жена Зорица Цветковић, председник Општинског већа Димитрије Арсић, првоборци Јордан Петковић и Споменка Милосављевић, председник Општинског комитета Савеза омладине Стојан Михајловић и други.¹¹

Са перона железничке станице аутомобил са ознакама председника државе, као и остали чланови делегације, кренуо је према центру града. Путем њиховог кретања Врањанци су дочекивали колону возила, срдечно поздрављајући Тита и његове сараднике, посипајући улице цвећем, машући транспарентима и заставицама. У центру града, на тргу испред Поште, председника је дочекало око 25.000 грађана Врања, Бујановца, Прешева, Трговишта, Босилеграда, Владичиног Хана и Сурдулице, а у првим редовима су били најмлађи, пионири и извиђачи.¹²

На тргу је Тита дочекао председник Скупштине општине Врање Светислав Стојковић, као и остали чланови делегације за дочек: посланик Савезног већа Душан Девеџић Жика, председник Општинског синдикалног већа Никола Спасић, потпредседник Општинске конференције ССРН Драган Стевановић, председник Већа радних заједница Добри Пешић, председник Општинског одбора СУБНОР-а Драгомир Јовановић и потпуковник ЈНА Миодраг Ивановић.¹³ Том приликом председник Тито се обратио грађанима Врања следећим речима: „Другарице и другови! Дозволите ми да се захвалим у име свих нас који смо дошли у вашу средину на овом величанственом и срдачном дочеку кога сте ви нама овде приредили. Ми смо дошли у вашу средину да видимо резултате ваших стваралач-

¹¹ Исто, лист *Слободна реч*, бр. 772, 23. октобар 1968.

¹² Исто

¹³ Исто

ких напора.¹⁴ Након дочека и говора у центру града, Тито је у Дому ЈНА разговарао са представницима локалне власти Врања и суседних општина.¹⁵

Око 18 часова и 45 минута са сарадницима је стигао у Памучни комбинат Врање, где су га дочекали директор Бранко Голубовић и представници колектива. Одмах по доласку у Памучни комбинат, Тито и Јованка Броз са члановима делегације кренули су у обилазак овог индустријског објекта који је у то време представљао успешно привредно предузеће. Обилазећи поједина одељења и погоне, Тито се често заустављао и интересовао за детаље производних операција, технолошке процесе, производне резултате овог колектива и разговарао са радницима о чему сведочи неколико фотографија. У холу управне зграде Памучног комбината Тито је са сарадницима разгледао изложбу производа овог предузећа која је била употпуњена производима осталих привредних организација локалне индустрије: Фабрике ципела „Коштана“, Трикотаже и Фабрике дувана.

У част председника државе и његове супруге, као и осталих чланова делегације, у овом колективу је приређена свечена вечера и том приликом Тито је одржао здравицу. Током вечере у њихову част фолклорни ансамбл „Севдах“ извео је богат културно-уметнички програм састављен од песама и игара врањског краја. У листу „Слободна реч“ забележено је да је вечера протекла у срдчаном расположењу, уз музичку пратњу оркестра Бакије Бакића и вокалних солиста у извођењу врањских песама.¹⁶ У име града Врања, председник Скупштине општине Светислав Стојковић предао је Титу Плакету почасног грађанина и дуборез са врањским мотивима. На крају свечане вечере председник Тито се на молбу домаћина фотографисао са борцима НОР-а из овог краја. Након тога је са члановима делегације, око 21 час и 30 минута, напустио Памучни комбинат Врање, чиме је завршена његова званична посета.

Архив у Врању чува 34 фотографије у албуму под бројем 9., које сведоче о Десетом конгресу Савеза комуниста Југославије одржаном од 27. до 30. маја 1974. године у хали „Пионир“ у Београду. Осим фотографија, овај албум садржи и пратеће текстове о току рада конгреса. Текстови дају информације о атмосфери која је владала на конгресу, о томе да су делегати радили у пет комисија и да је свака од њих имала излагаче који су поднели своје реферате. Уводна излагања поднели су Киро Глигоров (Комисија за развој социјалистичких

самоуправних друштвено-економских односа и проблеме друштвеног и економског развоја), Јуре Билић (Комисија за политички систем, међунационалне и међуре-публичке односе), Стеван Дороњски и Грујо Новаковић (Комисија за развој, идејно-политичко, организационо и акционо оспособљавање СК и статутарна питања),

¹⁴ Исто

¹⁵ Исто

¹⁶ Исто

Будислав Шошкић (Комисија за питања образовања и васпитања, науке и културе) и Добривоје Видић (Комисија за међународне односе и спољну политику Југославије). У отвореној расправи учествовало је око 350, а писмену дискусију приложило је 120 делегата. На конгресу је присуствовало 1666 делегата од којих је 750 било млађе од 45 година. Осим делегираних представника, присуствовало је и 350 гостију. На скупу су учествовали представници 95 комунистичких и социјалистичких партија, покрета отпора и народноослободилачких покрета. Догађај је пратило око 450 извештача листова, радио и телевизијских станица и око 240 специјалних извештача из светских листова и агенција. Најсвечанији тренутак на десетом конгресу СКЈ био је гласање за председника ове организације, када је изабран Тито. Није примењена статутарна одлука о тајном гласању, него су сви делегати били сагласни да гласање буде јавно – „сви у дворани „Пионир“ подигли су са одушевљењем руке“.¹⁷

Прегледајући фотографије овог албума могу се видети атмосфера са овог догађаја и ток рада конгреса. На фотографијама су приказани учесници-делегати на конгресу, председник Јосип Броз Тито са сарадницима, као и представници иностраних земаља. Ту су и фотографије о излагању реферата самог Тита, оне на којима се види аплауз подршке, као и потписивање председника у партијским књижицама младих комуниста. Албум садржи и фотографије на којима се виде гласање делегата за избор председника СКЈ Јосипа Броза Тита, говор председавајућег Владимира Бакарића поводом избора Тита за председника СКЈ, честитке упућене председнику за избор, коктел који је приређен након завршеног конгреса и одлазак делегата са конгреса испред хале „Пионир“. Ове 34 фотографије представљају сведочанство о јубиларном Десетом конгресу СКЈ као највећем скупу у то време.

Омладинске радне акције у послератном периоду обележиле су епоху изградње социјалистичког друштва и представљају једну од тековина социјалистичке Југославије. Омладинска радна акција која је одржана на Пештеру 1983. године једна је од многих које су оличење добровољног рада акцијаша у изградњи државе. На њој је учествовала и Омладинска радна бригада „Сима Погачаревић“ из Врања. Албум под бројем 10. садржи деветнаест фотографија које су овековечиле Омладинску радну акцију „Пештер 83“.

Од фотографија насталих на овој радној акцији посебна је она која садржи симболе саме акције и одсликава дух времена с почетка 80-их година прошлог века. У питању је објекат на

¹⁷ ИАВр, Збирка фотографија, Албум бр. 9, Десети конгрес Савеза комуниста Југославије

коме је урађен цртеж Јосипа Броза Тита, исписан слоган „И после Тита – Тито“ и насликани југословенска застава и амблем радне акције. Осим тога, албум садржи и фотографије на којима се виде разне активности акцијаша: подизање застава, смотра акцијаша, културно-уметнички програм, детаљ са неког предавања, коло око логорске ватре и рад на пошумљавању голети на Пештеру.

Поред ове две збирке, фотографије чине саставни део фондова Скупштине општине Трговиште, Акционарског друштва „Слободна реч“ у Врању, Подружнице Удружења носилаца албанске споменице 1915-1916. у Врању и Сурдуличког културног центра у Сурдулици.

Скупштина општине Трговиште располаже архивском грађом за период од 1944. до 2004. године, а у оквиру које се налазе три албума фотографија. Идентификација фотографија није извршена, док је процес архивистичког сређивања докумената у току. Два албума су из 1974. године са 47 фотографија које сведоче о обележавању тридесет година од формирања Осме српске ударне бригаде¹⁸, док трећи албум из 1984. године садржи 70 фотографија о обележавању четрдесетогодишњице овог датума.

Фонд Акционарско друштво „Слободна реч“¹⁹ садржи архивску грађу за период од 1955. до 2009. године у оквиру које се налази обиље фотографског материјала насталог током рада ове регистратуре. Фотографије штампаног медија *Слободна реч* које су сачуване и предате Историјском архиву у Врању обухватају период од 70-их година 20. века до 2004. године и представљају драгоцен историјски извор за сва политичка, привредна, културна, спортска и друга дешавања у Врању и околним местима. Архивска грађа, као ни фотографски материјал овог фонда, није архивистички сређена. Приликом преузимања фонда урађен је попис

¹⁸ Миодраг Митровић, *Борбена историја VI јужноморавске (VIII српске бригаде)*, Врањски гласник, књ. 2, Врање, 1966; Петар Дамјанов, *Осма српска бригада*, Београд, 1995. Осма српска ударна бригада формирана је 8. марта 1944. године у Трговишту од бораца са подручја југа Србије и то као Шеста јужноморавска бригада, која је 7. маја те године променила назив у Осму српску бригаду. Бригада је била у саставу 22. дивизије НОВЈ. Учествовала је у ослобођењу јужних крајева Србије и прешла борбени пут преко Косова и Метохије, западне Србије до завршних операција за ослобођење земље на Сремском фронту.

¹⁹ АД „Слободна реч“ је лист који је са прекидима излазио у Врању једном недељно у периоду од 1944. до 2012. године. Прекид у раду имао је од 1949. до 1955, када је поново почео да излази све до 2008. године. Од краја 1969. до 2. јула 1990. излазио је под називом „Врањске новине“, када поново добија назив „Слободна реч“. Због лоше финансијске ситуације престаје са радом 2008. године. Као „Нова слободна реч“ овај штампани медиј је излазио од 24. септембра 2010. до 13. јула 2012, када је изашао последњи број. Из финансијских разлога недељник је званично угашен 1. децембра 2012. године. Фонд, осим архивских документа и фотографија, садржи све бројеве истоименог листа за период од 1955. до 2006. године.

архивске грађе, док је део фотографија груписан по бројевима овог недељника, а оне које нису имале ознаку броја недељника груписане су хронолошки по деценијама. Смештене су у 24 архивске кутије.

Од фотографија које припадају овом фонду представљена је она која дочарава културну манифестацију „Борина недеља“ и сведочи о учесницима и добитницима награде. Врање је препознатљиво по књижевнику Борисаву Станковићу,²⁰ а у част овог великог књижевника од 1967. године одржава се ова манифестација која окупља познате и признате прозне писце. Свечано отварање увек почиње испред споменика Борисаву Станковићу у градском парку у Врању. Од 1992. године уведена је награда за најбоље прозно дело објављено на српском језику у протеклој календарској години која носи назив „Борисав Станковић“.

Књижевница Светлана Велмар Јанковић је за збирку новела „Врачар“ добила ову награду 1995, а наредне године је говорила на свечаном отварању ове манифестације испред споменика Боре Станковића.²¹

Захваљујући новинарској екипи листа *Слободна реч*, овај фонд садржи фотографије настале током НАТО агресије на нашу земљу од 24. марта до 10. јуна 1999. године. Сачуване фотографије сведоче о стравичним призорима и последицама НАТО агресије на подручју Пчињског округа.

Фотографија - Порушена Специјална болница за плућне болести и туберкулозу и Дом за смештај старих лица у Сурдулици након дејстава НАТО авијације када је погинуло 20 лица, 31. мај 1999.

Подружница Удружења носилаца албанске споменице 1915-1916. садржи две књиге и пет кутија списа за период од 1967. до 1978. године. Фонд је архивистички сређен и урађен је сумарни инвентар. У оквиру списа налазе се 143 фотографије које сведоче о обележавању педесет година од пробоја Солунског фронта, 15. септембра 1968, као и о обележавању овог датума 1971. и 1973. године од стране учесника Првог светског рата из Врања и околине. Саставни

²⁰ Борисав Станковић (Врање, 31. март 1876 – Београд, 22. октобар 1927), један је од најзначајнијих писаца српског реализма. Завршио је Правни факултет у Београду. Најпознатија његова књижевна дела су романи „Нечиста крв“ и „Гзда Младен“, као и драме „Коштана“, „Ташана“ и „Јовча“. Од приповедака посебно место заузима „Увела ружа“.

²¹ ИАВр, АД „Слободна реч“, лист *Слободна реч*, бр. 2050, 29. март 1996.

198

на манифестацију „Власинско културно лето“, која представља предтакмичење и квалификације трубачких оркестара јужне и југоисточне Србије за сабор у Гучи. Поред учешћа трубачких оркестара, ову манифестацију чине књижевне вечери, наступи фолклорних ансамбала, рок и фолк музика, као и друга културна дешавања. Манифестација се истовремено дешава у граду и на Власини. Осим ових фотографија, фонд садржи и оне које сведоче о представама аматерског позоришта у Сурдулици и другим дешавањима у граду.

Фотографије, самостално или уз помоћ архивских докумената, потврђују, реконструишу, дочаравају и употпуњују слику о историјским збивањима. Захваљујући фотографијама из збирки и фондова Историјског архива у Врању могуће је сликовито представити поједине догађаје који су обележили прошлост Врања и околине, али и шире, као што је одржавање Десетог конгреса СКЈ у Београду и Омладинска радна акција „Пештер 83“.

РЕЗИМЕ

Фотографија као архивски документ пружа драгоцене податке о људима, местима, објектима и догађајима. У расветљавању неког догађаја она може бити помоћни историјски извор, а понекад основни и главни извор података. У појединим случајевима, сагледавајући фотографске снимке и уз помоћ докумената, може се реконструисати ток комплетног историјског догађаја.

У овом раду презентоване су оне фотографије које сведоче о историјским збивањима, а које се налазе у збиркама и фондовима Историјског архива „31. јануар“ у Врању, настале у периоду од 1879. до првих година 21. века.

Поред представљених појединачних фотографија које датирају из прве половине 20. века, у раду су представљени албуми фотографија на основу којих се могу сагледати значајни историјски догађаји. У питању су два албума са 71 фотографијом о посети председника СФРЈ Јосипа Броза Тита Врању 20. октобра 1968. године. Захваљујући овим фотографијама могуће је испратити комплетан ток његовог боравка, од доласка „плавим возом“ на железничкој станици, преко посете Памучном комбинату Врање, па до сусрета са званичницима локалне власти.

део овог фонда чине и фотографије о посети чланова удружења Српском војничком гробљу на Зејтинлику у Солуну 1971. године.

Фонд Сурдулички културни центар садржи документа од 1964. до 1984. године у количини од 2,42 метра. Поред докумената, у њему се налазе фотографије које су настале на територији општине Сурдулица у периоду од 90-их година 20. века до 2003. године у количини од 0,20 метара. Архивска грађа, као ни фотографије овог фонда, није сређена. Највећи део фотографија односи се

Осим тога, у збирци се налазе и фотографије које представљају сведочанство о јубиларном Десетом конгресу СКЈ, као највећем скупу у то време, који је одржан од 27. до 30 маја 1974. године у хали „Пионир“ у Београду и оне које су овековечиле Омладинску радну акцију „Пештер 83“.

Из Збирке докумената Добривоја Јовановића представљена је фотографија о уласку партизана 7. септембра 1944. године у ослобођено Врање.

Поред ове две збирке, фотографски материјал се налази и у фондovima Скупштина општине Трговиште, Акционарско друштво „Слободна реч“, Подружница Удружења носилаца албанске споменице 1915-1916. и Сурдулички културни центар.

Скупштина општине Трговиште поседује три албума о обележавању тридесет и четрдесет година од формирања Осме српске ударне бригаде.

Из фонда Акционарског друштва „Слободна реч“, чија је архивска грађа настала радом истоименог штампаног медија, представљена је фотографија о одржавању културне манифестације под називом „Борина недеља“, као и фотографија из 1999. године која сведочи о последицама и стравичним призорима НАТО агресије на подручју Пчињског округа.

Фонд Подружница Удружења носилаца албанске споменице 1915-1916. садржи фотографије о обележавању годишњица пробоја Солунског фронта, као и о посети припадника овог удружења Српском војничком гробљу на Зејтинлику у Солуну.

У оквиру архивске грађе фонда Сурдуличког културног центра налазе се фотографије које сведоче о културним дешавањима у овом граду, између осталог и оне које су настале током одржавања манифестације „Власинско културно лето“.

Захваљујући фотографијама из збирки и фондова врањског Архива могуће је сликовито дочарати прошлост и реконструисати поједине историјске догађаје.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Извори

Историјски архив „31. јануар“ у Врању

- Акционарско друштво „Слободна реч“, лист *Слободна реч*
- Збирка докумената Добривоја Јовановића
- Збирка фотографија

Литература

- Архивски преглед бр. 1-2, Београд, 1971.
- Дамјанов, Петар. *Осма српска бригада*, Београд, 1995.
- Митровић, Миодраг. *Борбена историја VI јужноморавске (VIII српске бригаде)*, Врањски гласник, књ. 2, Врање, 1966.

Dragana STANISAVLJEVIĆ
Branka JANAČKOVIĆ

PHOTOGRAPHS OF THE HISTORICAL ARCHIVES IN VRANJE AS WITNESSES OF THE HISTORICAL EVENTS

Summary

The photograph as an archival document gives away valuable information about people, places, objects, and events. In shading light on some event it can be auxiliary historical source, and sometimes the primary source. In certain cases, by looking at the photographic records and by using document, the whole course of the historical event can be reconstructed.

200

This work presents those photographs that witnessed historical events and which are part of the collections and fonds of the Historical Archives "January 31st" in Vranje that originated during the period from 1879 to the first years of the 21st century.

Besides presented photographs from the first half of the 20th century, the albums of photographs are also presented in this work based on which the important historical events can be viewed. These albums include two albums with 71 photographs regarding the visit of the president of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia Josip Broz Tito to Vranje in October 20 in 1968. Owing to these photographs it is possible to follow complete course of his visit, from his arrival by the "blue train" at the train station in Vranje, and the meeting with local officials, until his visit to the Cotton factory Vranje. In addition, the collection contains photographs that are testimonials about the jubilee – the Tenth convention of the Socialist Party of Yugoslavia, the largest gathering of that time that was held from May 27 to 30 in 1974 at the Pionir Hall in Belgrade, so as the ones that immortalized youth labor action „Pešter 83“.

From Dobrivoje Jovanović's collection of documents two photographs about partisans entering liberated Vranje on September 7 in 1944 are presented.

In addition to these two collections, the photographic material can be found in the following fonds: the Municipal Assembly Trgovište, the Stock Company "Slobodna reč", Branch of the Association of the Bearers of the Albania Medal 1915-1916, and the Surdulica Cultural Center.

The fond of Municipal Assembly Trgovište contains three albums about commemorating thirty and forty years since formation of the Eight Serbian Strike Brigade.

From the Stock Company "Slobodna reč" fond which archival material was created by the print media of the same name during the course of its work, the photograph about the cultural festival "Bora's Week", and the photograph from 1999 that testifies about the consequences and horrible scenes of NATO aggression at the area of Pčinjski County, are presented.

Fond the Branch of the Association of the Bearers of the Albania Medal 1915-1916 contains photographs about commemoration of the anniversary of the breakthrough of the Salonika front, so as the visit of the Association's members to the Serbian Military Cemetery at Zeitenlik in Thessaloniki.

The archival materials of the Surdulica Cultural Center fond contains photographs that witness cultural events in this town, among others those that originated during festival "Vlasina Cultural Summer."

Owing to photographs from the collections and fonds of the Historical Archives in Vranje it is possible to pictorially convey the past and to reconstruct certain historical events.